

Dat laatste geschiedde van maart '40 af. Toen wist de opvolger van generaal Reynders, generaal Winkelman, met merkwaardig weinig moeite te bereiken dat de clubs, herdoopt tot 'Algemene Vereniging voor Gemobiliseerden', het karakter kregen dat zij van meet af aan hadden kunnen aannemen: een organisatie van dienstplichtigen in wier geestelijke behoeften door de bestaande katholieke en protestantse tehuizen e.d. niet voorzien werd. Wat Reynders er niet door had kunnen krijgen, gelukte Winkelman in één bespreking op zijn Algemeen Hoofdkwartier.¹

En zijn wij hiermee niet tot het wezen van de zaak doorgedrongen? De verhoudingen tussen regering en opperbevel waren scheef komen te liggen, de persoonlijke niet minder dan de juridische. 'Met dit kabinet heb ik al ruzie voor ik ze gezien heb', had generaal Reynders gezegd toen hij begin augustus '39 van de vorming van het ministerie-de Geer vernam; de nieuwe minister van defensie, overste Dijkhoorn, drie rangen lager dan hij en tien jaar jonger, beschouwde hij als eigenwijs, schoolmeesterachtig en onoprecht; de oorzaak der conflicten zocht hij steeds bij anderen, niet bij zichzelf. De hem eigen lichtgeraaktheid had de neiging, uit te groeien tot een verbittering die, menen wij, door verscheidene van zijn stafofficieren eerder bevorderd dan tegengegaan werd.

Onbegrijpelijk was dat niet.

Het hogere militaire kader had in de twintig jaren die sinds de eerste wereldoorlog verstreken waren, weinig plezier beleefd op zijn plaats in de Nederlandse samenleving: geminacht door een deel van het eigen volk, soms in het publiek gehoond, had het moeizaam een militair apparaat in stand gehouden waarop door successieve ministers van defensie voortdurend beknipt werd – tot aan het eind van de jaren '30, midden in het gecompliceerd proces van gedeeltelijke herbewapening, veel te kleine staven opeens een meer dan verdubbelde legersterkte moesten opvangen. Om zich als opperbevelhebber van land- en zeemacht boven al dat oud zeer te verheffen, om weerstand te bieden aan de verleiding, het kabinet-de Geer het falen van vroegere kabinetten in te peperen, om het oor te sluiten voor de inblazing 'dat de militairen nu op te knappen hadden wat de heren politici al die jaren hadden verknoeid' – het vergde alles tezamen een sterke, een stabiele, een, ook in het staatkundige, wijze persoonlijkheid. Charme, levendigheid en toewijding hebben wij in generaal Reynders aangetroffen, niet die kracht, niet die stabiliteit, niet die wijsheid. Of de generaal *con amore* de leiding van enige minister aanvaard zou hebben, zij in het midden gelaten – van minister Dijkhoorn accepteerde hij die leiding niet en diens soms wisselend beleid

¹ Getuige H. G. Winkelman, a.v., dl. I c, p. 68; dl. I a, p. 68–69 en 72.